

Kultúra

INGE JENS – WALTER JENS:

Frau Thomas Mann *Katharina Pringsheim élete*

HILTRUD HÄNTZSCHEL:

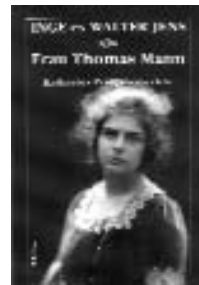
Brecht asszonyai

Két darabja egy sorozatnak, mennyi hasonlósággal és különbséggel. Csakúgy, mint ahogyan a feldolgozott életek között is hasonlóságok és különbségek találhatók. Kevesebb hasonlóság, több különbség.

Az első esetben a jelképes névhasználat egyúttal szellemi árnyéklétet, gyakorlatias és tudatos egzisztenciális alárendelődést, önállótlanítást fémjel, a második esetben éppen ellenkezőleg: szellemileg önálló, alkotó vénával bíró nők egész sora – a könyvben kiemelve pontosan hét – rendelődik alá hosszabb vagy rövidebb időre az eredeti, nagynak mondott és halála után rögtön kanonizálódott írótehetség sorsának és munkájának. Halála után is neki, illetve az ő perspektívájában létezve, dolgozva; gondolok itt mindenekelőtt Helene Weigelre, Bertolt Brecht *főfeleségére*, pontosabban élettársára

(gyermekai többségének anyjára). Amint az „Katharina” Pringsheim esetében sem kérdéses az ő „Varázslóval” kapcsolatban – a feleség így hívja a *Mario és a varázsló* című iránynovella szerzőjét –, úgyhogy az annak jobblétre szenderülése után még leélt kerekén negyed század magától értődően úgyszintén az ő jegyében telik az asszony számára, *nélküle* is. Nem csoda, hiszen a valahai nagyok árfolyama, amely korábban sem volt alacsony, még nagyobb magasságokba szökött időközben, és a nimbuszt, amelyhez ők, az „asszonyaik” nem keveset tettek hozzá a maguk részéről, továbbra is ápolni kell...

Vagy egyénileg az ahhoz való kapcsolódásból lehet élni szellemileg, mint az például Marieluise Fleißer esetében történik. Milyen egyforma, milyen örök asszonyi viszonyulás ez – de más hasonlóság azután aligha akad a két „olimpuszi” körül mozgó legfontosabb „családtagok” között. (Mielőtt a feminista irodalomkritika kifogást emelne iróniájáért, a recenzens siet leszögezni: véleménye szerint a 21. század majd kiváló művésznők, agilis politikusnők stb. főfoglalkozású férjeinek memoárjait és sikeres feminin önkitaljesítő lelkileg feminin

fiúka-oldalbordáinak biográfiáit is bizonyosan meg fogja hozni.)

Az olvasó feltehetőleg mindkét esetben két dolgot szeretne tisztázni alapvetően. Először megkérdezi, mennyit tesz hozzá a két író-óriás munkásságának keletkezéstörténeti, esztétikai megítéléséhez az adott könyv, másodszer pedig feltételezi, hogy az opusok esetében elsősorban mégiscsak a „mesterek” környezetében mozgó *másik* egyéniségek életrajzáról van szó, nem pedig az egyébként ilyen körülmények között is a (rejtett) centrum szerepét játszó figuráéról. Mármost az előbbi szempontból a „Frau Thomas Mann”-ról szóló kötet eléggé szokványos anyagkezelésű: mint ha tényleg csak a „Frau” névelőtag behozása, tehát a kijelölt, speciális emberi szemszög dolgozná meg, kezdené strukturálni (dina-

mikusan, regényszerű koncentrációval különben!) az amúgy szinte unalomig ismert anyagot – mintegy önkéntelenül sikerre mozdítva a második szempont érvényesülését. Ezzel szemben a „Brecht-görlok” esetében már nem egyszer sokkal komolyabban felmerül az együttműködés, a (kölcsonös) társ-szerzőség kérdése is az érzelmi-szexuális összehangolódás mellett, ami pedig nemcsak az ún. „epikus színház” kiötlőjének hatalmas életművét színezi át, tünteti fel bizonyos szele-

teiben kissé más fényben, hanem néhány esetben vele (szinte) „egyenrangú íróként” szembeállítható értelmiségi profilokat produkál. Az újabb, ezeket a jelenségeket aprólékosan feltáró Brecht-filológiával persze akkor sem kellene itt foglalkoznunk, ha maga a könyv az utalásoknál szorosabban hivatkozna rá, de érthető okokból nem is ez a helyzet. Ellenben az ilyen jellegű brechti relációk másik, női oldalát megvizsgálva esetleg mentalitáspszichológiai, kultúratörténeti, irodalomhistoriográfiai felfedezésben lesz részünk.

Legalábbis magyar(országi) érdeklődőként, aki előtt mindezek a németországi germanisztika számára immár evidensnek számító összefüggések és háttéradatok még talán kevésbé ismertek vagy „nyilvánvalóak”, és amelyekkel kapcsolatban egyéb-

ként a könyv gazdag hivatkozási rendszere – amely bizvást az ebben a tekintetben még precízebb Pringsheim-életrajz mellé állítható bibliográfiai tudatosságát tekintve – szerencsére biztos kézzel eligazíthatja a részletek iránt behatóbban érdeklődőt.

Mindössze jelképesen lehet kiemelni néhány momentumot a mindkét esetben igen gazdag tartalmi anyagból. Brechtéknél ezeket: egyrészt Helene Weigel vezető színésznővé válásában óriási jelentősé-

ge volt annak, hogy Brecht némely szerepet kifejezetten neki írt drámáiban, ám a Berliner Ensemble intendánsaként, férje, a „főrendező” főnökeként ő lett igazából az új drámaírási-színházi kezdeményezés világméretű áttörését megszervező frontember. Másrészt létezik a német irodalomtörténetben egy figyelemre méltó, Marieluise Fleißer nevezetű írónő. „Frau Thomas Mann” igazi nagyságát pedig az mutatja, hogy a húszas években nem engedte magát egy illusztris, önálló szellemi jogon is „jelentős” nőket felvonultató albuma felvenni, ám (?) egy kicsit fájtnak, hogy férje 1955-ös pápai „kihallgatása” alkalmával odakint, a helyiségen kívül kellett várakoznia. Az egyébiránt jól használható, érdekes életrajzoknak egyetlen igazi hibája, hogy a családtagokat, körülállókat többfajta becenevükön szerepeltetik, így egy idő után nehezen követhetővé válik a siseres had. De igazán nem ők a lényegesek...

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

(Frau Thomas Mann, fordította Blaschik Éva, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006, 460 oldal, 2600 Ft)

Brecht asszonyai, fordította Dedinszky Zsófia, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006, 420 oldal, 2600 Ft)

MARIA JANION:

A vámpír Szimbolikus biográfia

Maria Janion lebilincselően alapos és szerteágazó munkájában sokszor kerül elő Anne Rice regénye, és az abból készült igen népszerű, azonos című film, az *Interjú a vámpírral*. Ebben a naiv újságíró az elbeszéltek hatására rajongó csodálattal kezd tekinteni a sötétség e fenséges rémalakjára. Ám e csodálat az anekdotázó kedvű vérszopóból mély megvetést vált ki, hisz újsütetű rajongója csak a felszínt látja, a halhatatlanság és a borzongató szépség rejtő, ám kissé színpadias elegyét, és nem azt a fenséges idegenséget, amely a vámpír nyomán a halandók kisszerű és szemforgató világába betör.

Az alcímében szimbolikus biográfiaként aposztrofált kötetet végigolvasva nem esik nehezünkre megérteni ezt a felháborodást, hiszen Janion munkája szinte minden lapjával amellet tanúskodik, hogy a vámpír alakja az európai gondolkodás és kultúrtörténet legmélyére ágyazott, s korántsem csak egy, a szellemvasút sötétjéből kibontakozó komikus kellék. Általa ugyanis árnyalható és gazdagítható az a meglehetősen összetett viszony, amely bennünket a „másik oldalhoz” – vagyis az élet határmezsgyéjén túli területhez –, és ezen keresztül még megannyi területhez és határpont-